

การศึกษาเปรียบเทียบหลักจริยธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ในพระพุทธศาสนากับศาสนาขงจื้อ

A Comparative Study of Ethical Principle for Peaceful Coexistence in Buddhism and Confucius

¹พระครูสุวัฒนภัทรภรณ์, ²พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี และ³กฤต ศรียะอาจ

¹Phrakhru Suwatthanapattharaporn, ²Phramaha Khwanchai Kittimetee and ³Kit Sriya-ad

^{1,2,3}คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

¹Corresponding Author's Email: 6201101002@mcu.ac.th

Received: กันยายน 10, 2023; **Revised:** ธันวาคม 22, 2023; **Accepted:** December 22, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาหลักจริยธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาหลักจริยธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในศาสนาขงจื้อ และ 3) เพื่อเปรียบเทียบหลักจริยธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในพระพุทธศาสนากับศาสนาขงจื้อ บทความนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก คัมภีร์หลุนอวี่ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า 1) จริยธรรมในศาสนาจึงเป็นการวางกรอบให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติ เพื่อการทำงานร่วมกันอย่างสงบสุข และมีจุดหมายที่ดีในสัมปรายภพ โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเริ่มต้นจากการพัฒนาจริยธรรมเป็นอันดับแรก เพื่อทำให้คนมีคุณธรรม ไม่สร้างปัญหาให้กับตนเองและสังคม ซึ่งต้องอาศัยหลักพรหมวิหารธรรม สังคหวัตถุ และสาราณียธรรม 2) หลักจริยธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในศาสนาขงจื้อ คือการปฏิบัติตนด้วยการสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างบุคคล เพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจให้อันจะทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้สัมฤทธิ์ผลอย่างมีคุณภาพ และประสิทธิภาพ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ตามหลักแห่งหน้าที่ และเมตตาธรรม 3) การอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักจริยธรรมทั้งสองศาสนาคือการต้องการให้สังคมมีการอยู่ร่วมกันโดยไม่ความขัดแย้ง ไม่สร้างภาระหรือปัญหาให้เกิดแก่สังคม โดยต้องมีคุณธรรม จริยธรรมเป็นส่วนประกอบ ส่วนในประเด็นที่ต่างกันนั้น พระพุทธศาสนาเน้นในการพัฒนาตนให้สมบูรณ์แบบแล้วขยายผลสู่สังคมโดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือ เช่น พรหมวิหารและสังคหวัตถุ เป็นต้น ส่วนศาสนาขงจื้อ มีเป้าหมายเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและการเมือง และเสนอแนวทางพัฒนาคนให้สมบูรณ์ตามหน้าที่

คำสำคัญ: จริยธรรม; การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ; พระพุทธศาสนา; ศาสนาขงจื้อ

Abstract

This article has objectives: 1) to study of ethical principles for peaceful coexistence in Buddhism 2) to study of ethical principles for peaceful coexistence in Confucianism and 3) to compare the ethical principles for peaceful coexistence in Buddhism and Confucianism. This article is a documentary study by studying and collecting information from the Tripitaka, Lun Yu Scripture, and related research. The analysis and presentation of the descriptive research.

In the research, it was clearly found that 1. The findings found that religious ethics are the set of a framework for human behaviors, for peaceful collaboration, and reach good goals in the next after life (the future world). The goal is to improve the quality of life by starting with the development of prior ethics and making people virtuous but not creating problems for themselves and society. They, therefore, must rely on the principles of Brahma Vihara Dhamma (to abide in loving-kindness, compassion, appreciative joy, and equanimity), Saṅgahavattu (Generosity, kind words, beneficial help, consistency) and SaraniyaDhamma (a set of six states of conciliation). 2. Ethical Principles for Peaceful Coexistence in Confucianism is to conduct oneself with good relations between individuals in order to create cooperation that will work in order to achieve quality results and efficiency, which will bring benefits and happiness to oneself and others according to the principle of duty and mercy. 3. The ethical peaceful coexistence of both religions is the need for society to coexist without conflict and not creating burdens or problems for society by practicing the virtues and the ethics. For the different issues, in Buddhism emphasizes perfect self-development then, extending the results to society by using Buddhist principles as a supplement, such as Brahma Vihara Dhamma and Saṅgahavattu, etc. For Confucianism, the goal was to create social and political development, and propose ways to develop people to complete their duties.

Keywords: Ethical Principles; Peaceful Coexistence; Buddhism; Confucianism

บทนำ

จริยธรรมเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการปฏิบัติและการประพฤติ เพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองขึ้นในสังคม หลักจริยธรรมของแต่ละศาสนา ล้วนแสดงให้เห็นถึงทัศนะต่างๆ ด้านการดำเนินชีวิตอย่างกว้างขวาง เพื่อให้ศาสนิกของตนได้มีแนวทางการดำเนินชีวิตและการประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสม ตามความเป็นจริง แล้วหลักของศีลธรรมและจริยธรรมเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตที่ดีที่สุด (ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์, 2520) ดังนั้น หลักจริยธรรมในทางศาสนาจึงมีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของกลุ่มคนในสังคมระดับต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตขัดเกลาจิตใจพัฒนาพฤติกรรมบุคคล ให้เป็นไปในทิศทางที่ดีและมีคุณภาพมากขึ้นหลักคำสอนของพุทธศาสนาได้สะท้อนภาพรวมเกี่ยวกับการกระทำต่างๆ ของศาสนิกว่า มีผลเกิดขึ้นจริง จึงถูกเรียกว่าเป็นจริยธรรม คือ เป็นหลักคำสอนให้เชื่อเรื่องกรรม พระพุทธศาสนาถือว่ากรรมหรือการกระทำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากเจตนาของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม (พระไตรปิฎก ภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 22/334/422) หลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นหลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักสากล เพราะว่า จริยธรรมเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วย อุปนิสัย นิสัย และพฤติกรรมของมนุษย์ ความประพฤติของมนุษย์จะเป็นกระจกเงาส่องให้เรา เห็นอุปนิสัยและนิสัยของคน จริยธรรมจะช่วยชี้ค่าของมนุษย์โดยการมองทางอุปนิสัย นิสัยใจคอ และความประพฤติตามที่บุคคลนั้นแสดงออกมาทางกาย วาจา ใจ จริยธรรมจึงศึกษาเรื่องที่ว่าอะไรถูก อะไรผิด อะไรควร อะไรไม่ควร อะไรดี อะไรชั่ว

การใช้หลักจริยธรรมบางอย่างในการพัฒนาการอยู่ร่วมกัน พระพุทธศาสนาได้พิจารณาเรื่องหลักธรรมนั้นผ่านการปฏิบัติ 2 แบบคือ 1) วิธินักบวชแบบพระปัจเจกพุทธเจ้า อันเป็นวิธีการหลักหนีออกจากสังคม ดังข้อความว่า “แม้บรรพชิตพวกหนึ่ง และคฤหัสถ์ที่กำลังครองเรือนสงเคราะห์ได้ยาก บุคคลพึงเป็นผู้ชวนชวายน้อยทั้งในผู้อื่นและในบุตรจึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 25/43/509) และจะพบว่าชีวิตการบวชนั้นเป็นวิธีการหลักหนีจากการไม่ยุ่งเกี่ยวกับผู้อื่น เนื่องจากเกี่ยวข้องด้วยการไม่เป็นอิสระ ดังข้อความว่า “ในท่ามกลางสหาย ย่อมมีการปรึกษากันในเรื่องที่อยู่ เรื่องการดำรงตน เรื่องการไป เรื่องการเที่ยวจาริก บุคคลเมื่อพึงเห็นการบวชที่ไปถึงความเสรีที่พวกคนพาลไม่มุ่งหวังจึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 25/40/508) โดยข้อปฏิบัตินี้ปรากฏว่าเป็นรูปแบบของนักบวชในสมัยพุทธกาลเช่นเดียวกับวิธีปฏิบัติของนักบวชที่ต้องการหลักหนีออกจากสังคมเป็นหลัก และ 2) วิธินักบวชแบบพระพุทเจ้า เป็นการอ้างถึงการบวชที่จะพบว่ามีการสนับสนุนให้เกิดประโยชน์แก่สังคม ดังข้อความ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล 3 จำพวกนี้คือ พระพุทธเจ้า สาวกของพระตถาคตเจ้าผู้เป็นพระอรหันต์ และ สาวกของพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระเสขะ กำลังปฏิบัติอยู่ เป็นพหูสูต ถึงพร้อมด้วยศีลและวัตร แม้สาวกนั้นก็แสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธ์ บริบูรณ์ ครบถ้วน นี่คือนักบวชจำพวกที่ 3 ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลเพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย (พระไตรปิฎกภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 25/84/449-450)

การที่พระพุทธเจ้าและสาวกได้ปฏิบัติเพื่อสังคมนั้นเป็นการนำเอาหลักการทางจริยธรรมมาเพื่อใช้ในสังคมเป็นหลัก ไม่ใช่แค่เพียงบวชเพื่อตนเองอย่างที่เข้ามาในอดีตแบบพระปัจเจกพุทธเจ้านั้น จึงปรากฏหลักการบริหารในจกกวัดติสฺสุตร และมหาปริณิพพานสูตร รวมถึงการปฏิบัติต่อกันทางสังคมอย่างมงคลสูตร ทิศ และหลักความกตัญญูทศเวทีพิจารณาบนหลักการอยู่ร่วมกันทางสังคม วิธีการดังกล่าวนี้เป็นการนำเอาหลักการทางศาสนานั้นมาใช้ในการสร้างการอยู่ร่วมกันบนฐานของการเข้าใจกันพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เรียกวิธีการนี้ว่า ความประนีประนอม (Compromise) เป็นการประนีประนอมกันระหว่างความต้องการที่จะให้คนอื่นลดละความต้องการลง เช่นเดียวกับตนเองก็ลดความต้องการลงด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2550) หรือถ้าเรารักสุข เกลียดทุกข์ คนอื่นก็รักสุขและเกลียดทุกข์เช่นเดียวกัน การปฏิบัติต่อกันจึงควรเป็นไปในทิศทางที่ช่วยสนับสนุนส่งเสริมกันและกัน

ลักษณะของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคมได้ถูกนำเสนอผ่านประวัติศาสตร์จำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นในด้านของการมีสัญญาประชาคมและกฎเกณฑ์กติการวมถึงความรับผิดชอบต่อการกระทำที่จะสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น ทางศาสนามองว่าการอยู่ร่วมกันของมนุษย์นั้นเป็นเครื่องมือในการที่มนุษย์จะทำให้เกิดความสันติสุขหรือเป็นไปด้วยดี ในคำสอนที่เสนอให้เห็นวิธีการปฏิบัติตนในแง่ของการหลักหนีออกจากสังคม

ดังที่ขงจื๊อกล่าวว่า “อาจารย์กล่าวว่า สัตบุรุษย่อมปลีกตัวจากโลก รองลงมาย่อมปลีกตัวจากแผ่นดิน รองลงมา ย่อมปลีกตัวจากกามารมณ์ รองลงมาย่อมปลีกตัวจากการใช้วาจา” (ขงจื๊อ, 2562)

วิถีชีวิตดังกล่าวเป็นวิถีที่ถูกมองจากแง่ของการที่ขงจื๊อต้องการจะปฏิเสธและชี้ให้เห็นคุณค่าของการ รับผิดชอบต่อศีลธรรมทางสังคมมากกว่า จึงไม่เห็นด้วยกับการหลีกหนีปลีกตัวออกจากสังคม เพราะทุกอย่าง ต่างมีค่า ตามที่ขงจื๊อลูกกล่าวว่า

การไม่เข้ารับราชการเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อาวุโสกับผู้เยาว์ยังไม่อาจจะได้ ไฉนจะ ละหน้าที่ระหว่างผู้ปกครองกับข้าบริพารได้เล่า พยายามรักษาความบริสุทธิ์ส่วนตัว แต่กลับปล่อยให้ ความสัมพันธ์อันยิ่งใหญ่สับสนวุ่นวาย วิทยุชนเข้ารับราชการอันยิ่งใหญ่ สับสนวุ่นวาย วิทยุชนเข้ารับราชการ ก็เพื่อดำเนินตามความถูกต้อง ส่วนการที่เต๋ายังไม่ก้าวหน้าขึ้นก็รู้ดีอยู่แล้ว (ขงจื๊อ, 2562)

การกล่าวนี้เป็นการให้คุณค่าต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม และไม่เห็นด้วยกับการที่ปัจเจกบุคคลที่ยึดมั่น ต่อตัวเองจนลืมความรับผิดชอบต่อสังคม จึงนำไปสู่วิธีการที่ขงจื๊อมองผ่านวิธีการดำเนินชีวิตในสังคมนั้นมีค่า มากกว่าการหลีกหนีออกจากสังคม ขงจื๊อมองว่าการหาทางออกจากสังคมของปัจเจกบุคคลเป็นเรื่องง่ายเกินไป และไม่ถูกต้อง แต่การมาร่วมกันขัดเกลาสังคมให้ถูกทางต่างหากเป็นวิธีที่ถูกต้อง ขงจื๊อจึงหันมาให้ความสำคัญ แก่ศิษย์ผู้อยากเรียนรู้ และผู้ต้องการขัดเกลาตัวเอง (สุวรรณ สถาอาพันธ์, 2556) ผ่านการสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างความสัมพันธ์แบบพอกับลูก รวมถึงครอบครัวกับรัฐ เพราะตามจริงแล้วการเข้ารับราชการเป็นการ ถูกต้องเที่ยงธรรมกว่าการหลีกหนีไปลำพังผู้เดียว เพราะการปกครองหมายถึงการแก้ไขนามธรรมให้ถูกต้อง และการจัดความสัมพันธ์ชุดต่างๆ ให้เป็นไปตามครรลองที่ควรจะเป็นอีกด้วย

จากการศึกษาในเบื้องต้น จะเห็นได้ว่า หลักจริยธรรม เป็นหลักเกณฑ์ที่คนส่วนใหญ่มีความเห็นร่วมกัน ว่า ควรประพฤติปฏิบัติและกระทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เพื่อประโยชน์สุขแก่บุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติตามหลัก จริยธรรมเองและเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมอย่างปกติสุขร่มเย็น คุณค่าของหลักจริยธรรมในศาสนาทุก ศาสนานั้น เริ่มต้นที่ความประพฤติของบุคคล บุคคลใดก็ตามที่เป็นคนมีศีลมีวินัยหรือปฏิบัติตามกฎกติกาของ สังคม หรือประพฤติปฏิบัติดำรงตนประกอบสัมมาอาชีวะอยู่ในหลักศีลธรรม บุคคลนั้นย่อมเป็นคนดีและเป็นที่ ต้องการของสังคม ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาหลักจริยธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติใน พระพุทธศาสนากับศาสนาขงจื๊อในประเด็นหลักจริยธรรมเพื่อการอยู่ครองเรือน และเป้าหมายของการอยู่ ร่วมกันอย่างสันติเป็นลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักจริยธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาหลักจริยธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในศาสนาขงจื๊อ
3. เพื่อเปรียบเทียบหลักจริยธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในพระพุทธศาสนากับศาสนาขงจื๊อ

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษานี้ เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร ซึ่งได้มีการศึกษาตามวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) รวบรวมข้อมูลหลักฐานเรื่องหลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา และจริยธรรมในคัมภีร์ศาสนาขงจื้อ เช่น คัมภีร์หลุนอวี่ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) เช่น ศึกษาข้อมูลเรื่องหลักจริยธรรม จากตำรา เอกสาร สิ่งพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจะใช้หลักฐานเหล่านั้นมาสนับสนุน เพื่อหาข้อสรุปและเรียบเรียง เสนอผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 ประมวลและรวบรวมข้อมูล ทั้งจากส่วนการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ นำข้อมูลมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ เพื่อนำมาสร้างเป็นรูปแบบการสร้างสันติสุขตามหลักจริยธรรมเชิงพุทธต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 นำเสนอผลงานวิจัยผ่านวิทยานิพนธ์และบทความเผยแพร่

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องนี้พบดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 จริยธรรม เป็นคุณธรรม หรือธรรมะที่อยู่ในจิตสำนึกหรืออุปนิสัยของบุคคล เป็นคุณงามความดีที่บริสุทธิ์ภายในตัวตนผู้มีจิตใจที่บริสุทธิ์ในการรับรู้ ในการคิด ในการทำงาน ในการพูด ในการประกอบอาชีพ มีธรรมะเป็นหลักยึดของจิตใจ มีจิตใจซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่นเมตตาธรรมเป็นสรณะและอุดมคติ ความดีที่ควรประพฤติปฏิบัติ เป็นกรอบป้องกันสังคม และผู้คนไม่ให้กระทำในสิ่งที่ขัดกับหลักศาสนา พฤติกรรมในการประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ควรปฏิบัติที่ดีงาม เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับชมชอบหรือยอมรับของสังคมเพื่อความสันติสุขแห่งตนเองและความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวม เป็นหลักการที่มนุษย์ในสังคมยึดถือปฏิบัติ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขในสังคมนั้นเอง และเมื่อนำไปใช้กับการประกอบวิชาชีพ หรือเรียกง่าย ๆ ว่า การทำงาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของมนุษย์ มนุษย์จำเป็นต้องมีจริยธรรมในการทำงาน หรือการประกอบวิชาชีพ เพราะในการทำงาน มนุษย์ต้องมีสังคมซึ่งประกอบด้วยคนหลายคน เนื่องจากในวงการของการทำงานนั้น การทำงานคนเดียว เป็นไปไม่ได้ยาก จริยธรรมในศาสนาจึงเป็นการวางกรอบให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติ เพื่อการทำงานร่วมกันอย่างสงบสุข และมีจุดหมายที่ดีในสัมปรายภพ

การประพฤติของคนมีได้หลายขั้นแยกตามสภาพจิตใจและจะได้รับผลมากน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับขั้นสติปัญญาของบุคคลผู้นั้น บางคนอาจปฏิบัติได้ขั้นสูงสุด แต่บางคนก็ปฏิบัติได้ตามขั้นมาตรฐานขั้นต่ำที่มนุษย์ควรปฏิบัติเท่านั้น แบ่งออกเป็น 3 ขั้น ตามความละเอียดของการประพฤติปฏิบัติ คือ 1) จริยธรรมขั้นต้น 2) จริยธรรมชั้นกลาง 3) จริยธรรมชั้นสูง

1. หลักจริยธรรมระดับต้น คือ 5 จะมีสาระที่มุ่งเพื่อการไม่เบียดเบียน ซึ่งเป็นขั้นต้นที่สุดของการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เกื้อกูล จะหันไปเน้นการสร้างสภาพเกื้อกูลทั้งของสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ส่วนตัว และการฝึกหัดขัดเกลาดนเองเพื่อจุดหมายที่จำเพาะมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นข้อห้าม และใช้ควบคู่กับหลักเบญจธรรม ที่เป็นข้อปฏิบัติ

2. หลักจริยธรรมระดับกลาง กุศลกรรมบถ 10 เป็นหลักจริยธรรมที่มีทั้งหลักปฏิบัติทางกาย ทางวาจา และทางใจรวมกัน เป็นข้อปฏิบัติของอารยชน เป็นจริยธรรมของคนดี เป็นหลักปฏิบัติที่มีความละเอียดขั้นกว่าจริยธรรมขั้นพื้นฐานซึ่งมีขอบเขตการปฏิบัติอยู่เฉพาะทางกาย เจตนาของการปฏิบัติตามกุศลกรรมบถ 10 นั้นต่างจากศีล 5 อยู่บ้างคือ คนรักษาศีล 5 มีเจตนาที่จะงดเว้นเพราะถือว่าเป็นข้อห้ามไม่ให้ตนเองทำความชั่วตามที่ได้สัญญาหรือสมาทานไว้ แต่เจตนาของผู้ที่งดเว้นจากอกุศลกรรมบถ 10 นั้นปฏิบัติตามด้วยความสมัครใจไม่ได้ถูกบังคับ

3. หลักจริยธรรมระดับสูง เป็นหลักปฏิบัติเพื่อให้ข้ามพ้นจากอาสวะทั้งหลายหมดสิ้นทุกข์ อันเป็นจุดหมายสูงสุดในพุทธศาสนาเถรวาท หลักปฏิบัติในจริยธรรมขั้นสูงนี้เรียกว่า อริยมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ หนทางอันประเสริฐ อริยมรรคมีองค์ 8 นี้ สามารถสรุปลงในไตรสิกขา 3 ประการ ได้แก่ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา หรือเรียกง่าย ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา

หลักจริยธรรมเพื่อการอยู่ครองเรือน เป็นหลักจริยธรรมสำหรับครอบครัวยุคใหม่ ได้แก่ 1) หลักธรรมสำหรับชีวิตคู่ ประกอบด้วย หลักสมชีวะธรรม หลักฆราวาสธรรม หลักของสามีและหลักธรรมของภรรยา หลักธรรมของมารดาบิดา และหลักธรรมของบุตรธิดา 2) หลักพุทธธรรมกับการครองชีวิต สถาบันครอบครัวมีบิดามารดา ซึ่งถือว่าเป็นหัวหน้าของครอบครัวจึงมีหน้าที่ที่สำคัญยิ่งในการรักษาความมั่นคงของครอบครัว และสร้างครอบครัวให้เป็นสุข ความมั่นคงของครอบครัว จะเป็นไปได้โดยอาศัยหลักธรรมมูลจริยธรรม 3) หลักพุทธธรรมในการสงเคราะห์ อนุเคราะห์ โดยการปฏิบัติตามหลักทศ 6 คือ หลักธรรมเป็นเครื่องอนุเคราะห์ด้วยการปิดป้องทศ 6 เพราะการดำรงอยู่ในสังคมนั้นเราจะต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลต่างๆ ด้วยวิธีปฏิบัติที่แตกต่างกันตามสถานะแห่งความสัมพันธ์กับตัวเรา

เป้าหมายของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนา เนื่องด้วยสังคมปัจจุบันมีการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้ย่อมเป็นไปตามเหตุและปัจจัยและความเหมาะสม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นมีการเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาอย่างมีระบบและต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ และการดำเนินชีวิตของมนุษย์เพื่อชีวิตมีคุณภาพนั้นจะต้องพัฒนาร่างกายให้มีสุขภาพอนามัยดี พัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาจริยธรรมเป็นอันดับแรก เพื่อทำให้คนมีคุณธรรม ไม่สร้างปัญหาให้กับตนเองและสังคม ในการที่จะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบได้ ต้องอาศัยหลักธรรมในทางศาสนา ได้แก่ พรหมวิหารธรรม สังคหวัตถุ และสาราณียธรรม

วัตถุประสงค์ที่ 2 หลักจริยธรรมตามแนวคิดของขงจื้อ หมายถึง “การรักผู้อื่น” เราอยู่ในสังคมและมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบแตกต่างกันมากมาย แต่มีหน้าที่อยู่อย่างหนึ่งที่สำคัญมากซึ่งคนทั่ว ๆ ไปมักจะมองข้าม นั่นก็คือในฐานะที่เราเกิดมาเป็นมนุษย์เรามีหน้าที่ต้อง “รักผู้อื่น” และต้องรักจริง ๆ ปัญหาก็คือว่า เราจะรัก

ผู้อื่นจริง ๆ ได้ไหม หรือรักอย่างไร ขงจื้อแสดงทัศนะว่า ถ้าพิจารณาจากคนใกล้ตัว ให้เอาใจใส่คนในครอบครัว เช่น พ่อแม่ ลูก ถ้าใกล้ตัวออกไป ก็รักคนทั้งโลก เหมือนกับพระพุทธศาสนาที่สอนเราว่าให้มีเมตตาธรรมต่อเพื่อนมนุษย์ อย่าตกเป็นทาสของความรักแบบเสนหาซึ่งไม่จริงยั่งยืน ดังที่ขงจื้อกล่าวว่า “มนุษย์ธรรม ประกอบไปด้วยความรักในบุคคลอื่น หลักจริยธรรม คือการปฏิบัติตนด้วยดีที่สัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างบุคคล เพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจให้อันจะทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้สัมฤทธิ์ผลอย่างมีคุณภาพ และประสิทธิภาพ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น “เอาใจเขามาใส่ใจเรา”

แนวความคิดทางจริยธรรมของขงจื้อนั้น มุ่งหมายที่จะสร้างความมั่นคงให้แก่สถาบันครอบครัว เพราะครอบครัวเป็นสถาบันที่เป็นส่วนประกอบขั้นมูลฐานของสังคม หากครอบครัวเป็นครอบครัวที่ดีและมีความสุข ตั้งแต่หน่วยย่อยที่สุดของสังคม สังคมหน่วยที่ใหญ่ขึ้นก็จะดีตามไปด้วย 1) หลักจริยธรรมของขงจื้อที่นำมาใช้กับคนในรัฐ 2) หลักจริยธรรม 3 ระดับ (1) หลักจริยธรรมระดับครอบครัว (ขั้นพื้นฐาน) หน้าที่ต่อตนเอง กัลยาณมิตร ใส่ใจในชีวิตและมารยาทประจำวัน ใส่ใจคำพูด ความกล้าหาญและการฝึกฝนตนเอง การรักเพื่อนมนุษย์ (2) หลักจริยธรรมระดับสังคม(ขั้นกลาง) ได้แก่เมตตาธรรม (3) จริยธรรมระดับรัฐ (ขั้นสูง) คือ หลักเหริน (เมตตาธรรม) และหลักความชอบธรรม

หลักจริยธรรมเพื่อการอยู่ครองเรือน 1) ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร มีความกตัญญูต่อบิดามารดาถือว่าเป็นพื้นฐานของความกตัญญูต่อบุคคลอื่น ๆ ด้วย 2) ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา มีความสัมพันธ์ตามหน้าที่ต่อกัน ก็มีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อภรรยา ให้การดูแลรักษาคุ้มครอง พร้อมทั้งทำหน้าที่เลี้ยงดูแลครอบครัว เป็นต้น 3) ความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้อง มีความสัมพันธ์ตามลำดับอาวุโสเป็นหลัก ผู้เป็นน้องจะต้องให้ความเคารพเชื่อฟังผู้เป็นพี่ ปฏิบัติต่อพี่ด้วยความเหมาะสม รู้จักให้เกียรติพี่ ขณะเดียวกันผู้เป็นพี่ก็ต้องมีความสุภาพอ่อนโยนต่อผู้เป็นน้อง ข้อปฏิบัติดังกล่าวจะรวมถึงภาวะของผู้มีอาวุโสและผู้ที่มีอายุน้อยด้วย 4) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน มีสัจจะเป็นหลัก

เมื่อคนที่ปฏิบัติตามหน้าที่ของตน ย่อมก่อให้เกิดคุณค่าในหลายๆ ด้าน ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยส่วนรวม ซึ่งสามารถมองในประเด็นหลัก ๆ ได้แก่ 1) หลักก่อก่อให้เกิดการพัฒนาสังคม 2) หลักก่อก่อให้เกิดการพัฒนาการเมืองการปกครอง 3) หลักความสัมพันธ์ของหน้าที่ (1) หน้าที่ต่อตนเอง(2) ต่อกัลยาณมิตร (3) ต่อการใส่ใจในชีวิตและมารยาทประจำวัน (4) ต่อการใส่ใจคำพูด (5) ต่อหลักจารีตประเพณี (หลัก) (6) ต่อความปรารถนาและความตั้งใจของตนเอง (7) ต่อความกล้าหาญและการฝึกฝนตนเอง (8) ต่อการรักเพื่อนมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบิดามารดาและพี่น้องในครอบครัว (9) ต่อการทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น กล่าวโดยสรุปวิธีการปฏิบัติตามเหริน ขงจื้อวางหลักเกณฑ์ไว้ 2 ประการ ทั้งเชิงบวก และเชิงลบ ซึ่งเรียกว่า “จง” กับ “ชู่” เป็นหลักสัมพันธ์ภาพต่อกัน

วัตถุประสงค์ที่ 3 จากการเปรียบเทียบหลักจริยธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในพระพุทธศาสนา กับศาสนาขงจื้อ พบว่า จริยธรรมในความหมายของพระพุทธศาสนาและศาสนาขงจื้อ คือ กฎข้อปฏิบัติเพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ส่วนประเด็นที่ต่างกัน พระพุทธศาสนายึดหลักปฏิบัติในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก ส่วนศาสนาขงจื้อยึดหลักจริยธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางศาสนาเช่น คัมภีร์

หลุนยื้อ เป็นต้น หลักจริยธรรมในศาสนาทั้งสองแบ่งเป็น 3 ระดับเพื่อให้เหมาะแก่การปฏิบัติ เพราะทุกคนในสังคมนั้นมีวุฒิภาวะที่ต่างกันทั้งเพศ ฐานะ การศึกษา ชีวิตความเป็นอยู่ อาชีพการงาน เป็นต้น ดังนั้น จริยธรรมจึงแยกตามความเหมาะสมได้ แต่บางคนอาจต้องถือจริยธรรมหลายส่วนตามสถานะของตน ส่วนในประเด็นที่ต่างกัน พระพุทธศาสนาจัดระดับจริยธรรมจากความประพฤติกายไปถึงการบำเพ็ญเพียรทางจิต มีเป้าหมายคือการบรรลุมรรคผล ส่วนจริยธรรมในทางศาสนาขงจื้อ มุ่งถึงการปฏิบัติหน้าที่ของคนให้สมบูรณ์ตามระดับครอบครัว สังคม และรัฐ ซึ่งเป็นโลกียะเท่านั้น

ชีวิตการครองเรือนเป็นชีวิตที่ต้องพึ่งพิงอาศัยกันและกัน ซึ่งทั้งสองศาสนามีความเห็นสอดคล้องกันว่าทุกคนต้องรู้หน้าที่ และทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ ไม่กระทบต่อหน้าที่ของคนอื่น ทำให้ชีวิตครอบครัวมีความสุข โดยเฉพาะชีวิตคู่ต้องอยู่กันด้วยความรัก เหมือนคำโบราณไทยที่ว่า “อยู่กันถึงถ้อยไม้เท้ายอดทอง กระบองยอดเพชร” ส่วนในประเด็นที่ต่างกัน จริยธรรมของการครองเรือน พระพุทธศาสนาจัดไว้ 3 กลุ่มคือหลักธรรมสำหรับชีวิตคู่ หลักธรรมสำหรับการครองชีวิตของคนทั่วไป และหลักธรรมสำหรับการสงเคราะห์คือการทำหน้าที่ต่อบุคคลอื่น ๆ ส่วนศาสนาขงจื้อ กล่าวถึงหน้าที่ที่บุคคลพึงทำต่อผู้อื่นตามหน้าที่ 4 สถานะคือ บิดามารดากับบุตร สามีกับภรรยา พี่กับน้อง และเพื่อนกับเพื่อน

เป้าหมายการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักจริยธรรมทั้งสองศาสนาคือการต้องการให้สังคมมีการอยู่ร่วมกันโดยไม่ความขัดแย้ง ไม่สร้างภาระหรือปัญหาให้เกิดแก่สังคม โดยต้องมีคุณธรรม จริยธรรมเป็นส่วนประกอบ ส่วนในประเด็นที่ต่างกันั้น พระพุทธศาสนาเน้นในการพัฒนาตนให้สมบูรณ์แบบแล้วขยายผลสู่สังคมโดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือ เช่น พรหมวิหาร และสังคหวัตถุ เป็นต้น ส่วนศาสนาขงจื้อ มีเป้าหมายเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและการเมือง และเสนอแนวทางพัฒนาคนให้สมบูรณ์ตามหน้าที่

อภิปรายผลการวิจัย

1. จริยธรรม เป็นคุณธรรม หรือธรรมะที่อยู่ในจิตสำนึกหรืออุปนิสัยของบุคคล เป็นคุณงามความดีที่บริสุทธิ์ภายในตัวตนผู้มีจิตใจที่บริสุทธิ์ในการรับรู้ ในการคิด ในการทำงาน ในการพูด ในการประกอบอาชีพ มีธรรมะเป็นหลักยึดของจิตใจ มีจิตใจซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่นเมตตาธรรมเป็นสรณะและอุดมคติ ความดีที่ควรประพฤติปฏิบัติ เป็นกรอบป้องกันสังคม และผู้คนไม่ให้กระทำในสิ่งที่ขัดกับหลักศาสนา พฤติกรรมในการประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ควรปฏิบัติที่ดีงาม เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับชอบหรือยอมรับของสังคมเพื่อความสันติสุขแห่งตนเองและความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาไฉน ประกอบผล (2544) ว่า สังคมไทยอิงอาศัยวัตถุนิยมมากขึ้น สังคมที่เคยยกย่องคนดี มีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต คนที่ทำผิดจะถูกประณามและไม่มีใครคบ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ สังคมไทยในอดีตมีการอบรมสั่งสอนในหลักคำสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ดีงามหรือมีจริยธรรมศีลธรรมที่ดีงาม มีความซื่อสัตย์ มีความกตัญญู กตเวที แต่ในปัจจุบันมีค่านิยมทางวัตถุนิยมมากกว่าการส่งเสริมคุณค่าทางจิตใจ การพัฒนาประเทศในระยะที่ผ่านมาเน้นหนักไปในด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาทางจิตใจได้รับความสนใจน้อย การเรียนการสอนในสถานศึกษา

มุ่งเน้นการพัฒนาด้านร่างกายและสติปัญญา รวมทั้งวิชาการด้านต่าง ๆ มากกว่าการส่งเสริมด้านคุณธรรม และจริยธรรม การพัฒนาคนที่จะได้ผลดีต้องพัฒนาทางด้านจิตใจ ความประพฤติเป็นลำดับแรก เพราะจิตใจเป็นสิ่งสำคัญของมนุษย์จะคิดจะทำอยู่ที่ใจ ถ้าใจดีก็พูดดี ทำดี ถ้าใจไม่ดีก็พูดคิดทำไม่ดีไปด้วย

2. หลักจริยธรรมตามแนวคิดของขงจื๊อ หมายถึง “การรักผู้อื่น” เราอยู่ในสังคมและมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบแตกต่างกันมากมาย แต่มีหน้าที่อยู่อย่างหนึ่งที่สำคัญมากซึ่งคนทั่ว ๆ ไปมักจะมองข้าม นั่นก็คือในฐานะที่เราเกิดมาเป็นมนุษย์เรามีหน้าที่ต้อง “รักผู้อื่น” และต้องรักจริง ๆ ปัญหาก็คือว่า เราจะรักผู้อื่นจริง ๆ ได้ไหม หรือรักอย่างไร ขงจื๊อแสดงทัศนะว่า ถ้าพิจารณาจากคนใกล้ตัว ให้เอาใจใส่คนในครอบครัว เช่น พ่อแม่ ลูก ถ้าไกลตัวออกไป ก็รักคนทั้งโลก เหมือนกับพระพุทธศาสนาที่สอนเราว่าให้มีเมตตาธรรมต่อเพื่อนมนุษย์ อย่าตกเป็นทาสของความรักแบบเสนหาซึ่งไม่จริงยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาบุญเรือง ปญญาวิโร (2541) ว่า หลักคำสอนของขงจื๊อเรื่องจริยธรรม มุ่งที่หลักเมตตา มีความเกี่ยวเนื่องกับหลักสัมพันธภาพทางสังคมระหว่างบุคคล 5 คู่ด้วยกันคือ (1) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน (2) ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดา (3) ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา (4) ความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้อง (5) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน และภายใต้ความสัมพันธ์ทั้ง 5 นี้เป็นตัวกำหนดหน้าที่พึงปฏิบัติต่อกัน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ตั้งแต่ระดับปัจเจกชนจนถึงระดับประเทศ

3. การอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักจริยธรรมทั้งสองศาสนา คือ การต้องการให้สังคมมีการอยู่ร่วมกันโดยไม่ความขัดแย้ง ไม่สร้างภาระหรือปัญหาให้เกิดแก่สังคม โดยต้องมีคุณธรรม จริยธรรมเป็นส่วนประกอบ ส่วนในประเด็นที่ต่างกันนั้น พระพุทธศาสนาเน้นในการพัฒนาตนให้สมบูรณ์แบบแล้วขยายผลสู่สังคมโดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือ เช่น พรหมวิหาร และสังคหวัตถุ เป็นต้น ส่วนศาสนาขงจื๊อมีเป้าหมายเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและการเมือง และเสนอแนวทางพัฒนาคนให้สมบูรณ์ตามหน้าที่สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูโสภาส สราธิคุณ อาสโภ (โหมตศิริ) (2554) ว่า ทั้งขงจื๊อและพุทธปรัชญาเถรวาทต่างก็ให้ความสำคัญที่ตัวบุคคลมากกว่าวิธีการ แต่ทั้งคู่ก็ยังได้เสนอหลักปฏิบัติ ที่บุคคลจะต้องนำไปปฏิบัติต่อกัน ทั้งขงจื๊อมีเป้าหมายอยู่ในโลกนี้เป็นหลัก เพื่อตนเอง และเพื่อสังคม ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทมีเป้าหมายทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ในส่วนตนนั้นรวมไปถึงโลกหน้า ส่วนเพื่อสังคมเน้นโลกนี้เป็นหลัก

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษา “การศึกษาเปรียบเทียบหลักจริยธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในพระพุทธศาสนากับศาสนาขงจื๊อ” ผู้วิจัยได้พบองค์ความรู้ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตและการศึกษาต่อไปดังนี้

องค์ความรู้ใหม่	พระพุทธศาสนา	ศาสนาขงจื๊อ
1. ฐานจริยธรรม	1. จริยธรรมขั้นต้น ต้องมีศีล 5 2. จริยธรรมชั้นกลาง ระดับสังคม ต้องมีกุศลกรรมบถ 10 3. จริยธรรมขั้นสูง เป็นวิถีแห่งนักบวชต้องการพ้นทุกข์ด้วยมรรค 8	1. จริยธรรมขั้นต้น คือครอบครัว ต้องรู้หน้าที่ตนเอง 2. จริยธรรมชั้นกลาง ระดับสังคม ต้องมีเมตตาธรรม

		3. จริยธรรมชั้นสูง คือรัฐต้องมีความชอบธรรม
2. นำมาปฏิบัติ	หลักความสัมพันธ์ตามหลักทศ 6 1. ทิศเบื้องหน้า บิดามารดา 2. ทิศเบื้องขวา ครูอาจารย์ 3. ทิศเบื้องหลัง บุตร ภริยาหรือคู่ครอง 4. ทิศเบื้องซ้าย มิตรสหาย 5. ทิศเบื้องล่าง คนรับใช้ 6. ทิศเบื้องบน สมณพราหมณ์	1) ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร 2) ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา 3) ความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้อง 4) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน 5) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐ
3. แจ่มชัดทุกทิศ	ปัญญาแจ้งชัดจนทำให้สิ้นอาสวะกิเลส	การปฏิบัติตนด้วยดีที่สัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างบุคคล เพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจให้อันจะทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้สัมฤทธิ์ผล

สรุป

เนื่องด้วยสังคมปัจจุบันมีการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้ย่อมเป็นไปตามเหตุและปัจจัยและความเหมาะสม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นมีการเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาอย่างมีระบบและต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ และการดำเนินชีวิตของมนุษย์เพื่อชีวิตมีคุณภาพนั้นจะต้องพัฒนาร่างกายให้มีสุขภาพอนามัย พัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาจริยธรรมเป็นอันดับแรก เพื่อให้คนมีคุณธรรม ไม่สร้างปัญหาให้กับตนเองและสังคม ในการที่จะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบได้ ต้องอาศัยหลักธรรมในทางศาสนาได้แก่ พรหมวิหารธรรม สังคหวัตถุ และสาราณียธรรม หลักจริยธรรมตามแนวคิดของขงจื้อ หมายถึง “การรักผู้อื่น” แนวความคิดทางจริยธรรมของขงจื้อนั้น มุ่งหมายที่จะสร้างความมั่นคงให้แก่สถาบันครอบครัว เพราะครอบครัวเป็นสถาบันที่เป็นส่วนประกอบขั้นมูลฐานของสังคม หากครอบครัวเป็นครอบครัวที่ดีและมีความสุขตั้งแต่หน่วยย่อยที่สุดของสังคม สังคมหน่วยที่ใหญ่ขึ้นก็จะดีตามไปด้วย เมื่อคนที่ปฏิบัติตามหน้าที่ของตน ย่อมก่อให้เกิดคุณค่าในหลายๆ ด้าน ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยส่วนรวมซึ่งสามารถมองในประเด็นหลัก ๆ ได้แก่ หลักก่อให้เกิดการพัฒนาสังคม หลักก่อให้เกิดการพัฒนาการเมือง การปกครอง หลักความสัมพันธ์ของหน้าที่ หน้าที่ต่อตนเอง ต่อภักษณมิตร ต่อการใส่ใจในชีวิตและมารยาทประจำวัน ต่อการใส่ใจคำพูด ต่อหลักจารีตประเพณี (หลี่) ต่อความปรารถนาและความตั้งใจของตนเอง ต่อความกล้าหาญและการฝึกฝนตนเอง ต่อการรักเพื่อนมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบิดามารดาและพี่น้องในครอบครัว ต่อการทำให้ตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น กล่าวโดยสรุป วิธีการปฏิบัติตามเหริน ขงจื้อวางหลักเกณฑ์ไว้ 2 ประการ ทั้งเชิงบวก และเชิงลบ ซึ่งเรียกว่า “จิง” กับ “ชู่” เป็นหลักสัมพันธ์ภาพต่อกัน

การอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักจริยธรรมทั้งสองศาสนาคือการต้องการให้สังคมมีการอยู่ร่วมกันโดยไม่ความขัดแย้ง ไม่สร้างภาระหรือปัญหาให้เกิดแก่สังคม โดยต้องมีคุณธรรม จริยธรรมเป็นส่วนประกอบส่วนในประเด็นที่ต่างกันั้น พระพุทธศาสนาเน้นในการพัฒนาตนให้สมบูรณ์แบบแล้วขยายผลสู่สังคมโดย

อาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือ เช่น พรหมวิหาร และสังคหวัตถุ เป็นต้น ส่วนศาสนาขงจื้อมีเป้าหมายเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและการเมือง และเสนอแนวทางพัฒนาคนให้สมบูรณ์ตามหน้าที่

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 รัฐควรสนับสนุนงบประมาณให้มีการนำหลักจริยธรรมทางศาสนาไปเป็นแบบแผนในการพัฒนาประเทศ

1.2 องค์กรทางศาสนาควรมีการศึกษาให้เข้าใจในหลักจริยธรรมทางศาสนาของตนเองอย่างถ่องแท้ และสามารถนำไปใช้แนะนำต่อสังคมได้อย่างไม่ผิดหลักการของศาสนาของตน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาหลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาและศาสนาขงจื้อให้กว้างขวาง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาตนให้เป็นคนดีอย่างถูกต้อง และสามารถวัดเป็นค่ามาตรฐานได้

2.2 ควรมีศึกษาการประยุกต์ใช้หลักจริยธรรมในโรงเรียน และส่วนราชการเพื่อความเจริญรุ่งเรืองทั้งภาคเศรษฐกิจ และสังคม เพื่อความอยู่ร่วมกันอย่างมั่นคง สันติสุข แบบยั่งยืน

บรรณานุกรม

ขงจื้อ. (2562). *หลุนอี่ว: ขงจื้อสนทนา*. แปลโดย สุวรรณา สถาอานันท์. กรุงเทพฯ: โอเพ่น โซไซตี้.

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน. (2520). *จริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พระครูโสภาสราธิคุณ อาสโภ (โหมตศิริ). (2554). *การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องหน้าที่ของขงจื้อกับแนวคิดเรื่องหน้าที่ของพุทธปรัชญาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาไฉน ประกอบผล. (2544). *การศึกษาหลักพุทธจริยธรรมเรื่องหน้าที่ของบุตรธิดาต่อบิดามารดากรณีศึกษา: นักเรียนโรงเรียนปากเกร็ดจังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระมหาบุญเรือง ปญฺญาวชิโร. (2541). *การศึกษาแนวความคิดเรื่องมนุษยนิยมในปรัชญาขงจื้อ*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2550). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 22*, 25. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุวรรณา สถาอานันท์. (2556). *กระแสธารปรัชญาจีน: ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจและจารีต*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.